

ISSN 2738-0343

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 10
2022.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:

<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 140.000 прописа и преко пола милиона скенираних страна службених гласила, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Управа за заједничке послове републичких органа

Немањина бр. 22–26

Београд

Телефон: 3616-296; 363-1620; 363-1104; 3613-734/лок. 1620 и 1104

biblioteka@uzzpro.gov.rs

САДРЖАЈ

- 1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда**
- 2. Списак претплата на службена гласила и часописе за потребе библиотеке Управе у 2022. години**
- 3. Преглед старих публикација**
- 4. Преглед нових књига**
- 5. Листа најчитанијих књига**

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Либан, Емира Елфића, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Вишенационалној Држави Боливији, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Бразилији, Вељка Лазића, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Вишенационалној Држави Боливији, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Буенос Ајресу, Зорана Вујића, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Закон о изменама и допунама Закона о министарствима, Службени гласник Републике Србије бр. 116/2022

Одлука Уставног суда којом се утврђује да одредба члана 281. став 3. Закона о прекршајима (Службени гласник РС, бр. 65/13) није у сагласности са Уставом и потврђеним међународним уговором, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Одлука о одређивању бирачких места за гласање на непосредним изборима за чланове националних савета националних мањина, расписаним за 13. новембар 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Одлука о изменама Одлуке о отварању Конзулата Републике Србије у Мубаиу, Република Индија, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2022

Одлука о укидању виза за улазак у Републику Србију за држављане Републике Бурунди, носиоце дипломатских и службених пасоша, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Одлука о утврђивању броја гласачких листића за гласање на изборима за чланове националних савета националних мањина, расписаним за 13. новембар 2022. године, путем електорске скупштине, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Одлука о изменама и допунама Одлуке о одређивању бирачких места за гласање на непосредним изборима за чланове националних савета националних мањина, расписаним за 13. новембар 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Одлука о избору Владе, Службени гласник Републике Србије бр. 118/2022

Одлука о изменама Одлуке о броју судија у судовима, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2022

Одлука о изменама и допунама Одлуке о одређивању бирачких места за гласање на непосредним изборима за чланове националних савета националних мањина, расписаним за 13. новембар 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2022

Одлука о оснивању Координационог тела за родну равноправност, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2022

Упутство о измени и допунама Упутства за израду и спровођење плана интегритета, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Упутство за израду и спровођење плана интегритета (пречишћен текст), Службени гласник Републике Србије бр. 119/2022

Решење о закључењу Посебног бирачког списка националних мањина, Службени гласник Републике Србије бр. 120/2022

Акциони план за период 2022–2023. године за спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о изменама Уредбе о обавезној производњи и промету хлеба, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Уредба о расподели страних дозвола за међународни превоз терета, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене за реализацију пројекта „Српско-кинески индустријски парк Михајло Пупин”, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Уредба о мрежним правилима која се односе на прорачун и расподелу капацитета за транспорт природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Уредба о мрежним правилима о хармонизованим тарифама за транспорт природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Уредба о мрежним правилима за поступке за управљање загушењима и објављивању података и техничких информација за приступ систему за транспорт природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Уредба о измени Уредбе о утврђивању услова, критеријума и начина акредитације за обављање послова регионалног развоја и одузимања акредитације пре истека рока на који је издата, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2022

Уредба о утврђивању елемената Годишњег програма пословања за 2023. годину, односно трогодишњег програма пословања за период 2023–2025. године јавних предузећа и других облика организовања који обављају делатност од општег интереса, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Уредба о условима давања на зајам и у закуп појединих врста роба из робних резерви и условима за издавање у закуп непокретности, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Уредба о измени Уредбе о ограничењу висине цена основних животних намирница, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Уредба о изменама и допунама Уредбе о обележавању (маркирању) деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Националног парка „Ђердап”, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2022

Уредба о изменама Уредбе о ограничењу висине цена основних животних намирница, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2022

Уредба о изменама Уредбе о ограничењу висине цена деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2022

Уредба о измени Уредбе о ограничењу висине цена пелета, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2022

Одлука о изменама и допунама Одлуке о врстама девиза и ефективног страног новца које се купују и продају на девизном тржишту, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Одлука о привременим мерама за банке у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пољопривредних кредита у условима отежане пољопривредне производње, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Одлука о привременим мерама за даваоце лизинга у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у портфолију пласмана по основу лизинга пољопривредних машина и опреме у условима отежане пољопривредне производње, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Одлука о изменама Одлуке о јединственој тарифи по којој Народна банка Србије наплаћује накнаду за извршене услуге, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Одлука о измени Одлуке о поступању с новцем за који постоји сумња да је фалсификован, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Одлука о посредницима друштва за управљање добровољним пензијским фондом и издавању дозволе за обављање услуга пружања информација о том фонду, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Одлука о изменама и допунама Одлуке о управљању токовима готовине, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Одлука о привременој забрани извоза ЕВРО ДИЗЕЛА EN 590, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2022

Одлука о замени пољопривредног земљишта у државној својини, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2022

Одлука о привременој забрани извоза и изношења природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2022

Одлука о начину обављања платног промета преко новчаног рачуна правног лица које обавља послове клиринга и салдирања финансијских инструмената, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2022

Одлука о допуни Одлуке о привременој забрани извоза и изношења природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Одлука о привременој забрани извоза млека и производа од млека, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2022

Одлука о измени Одлуке о привременој забрани извоза и изношења природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2022

Одлука о измени Одлуке о привременој забрани извоза одређених дрвних сортимената од битне важности за Републику Србију, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2022

Одлука о измени Одлуке о привременом смањењу износа акциза на деривате нафте из члана 9. став 1. тач. 1), 2) и 3) Закона о акцизама, Службени гласник Републике Србије бр. 121/2022

Правилник о захтевима еко-дизајна за расхладне уређаје, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Правилник о захтевима еко-дизајна за електронске екране, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима, садржини и начину издавања сертификата о енергетским својствима зграда, Службени гласник Републике Србије бр. 111/2022

Правилник о начину поступања са предметима од драгоцених метала у оквиру надзора, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Правилник о техничким и другим захтевима у погледу израде предмета од драгоцених метала, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима за обављање ваздушног саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Правилник о усклађивању висине накнада за пружање услуга из надлежности Регулаторне агенције за електронске комуникације и поштанске услуге, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Правилник о измени Правилника о звањима, условима за стицање звања и овлашћењима чланова посаде бродова трговачке морнарице, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2022

Правилник о измени Правилника о условима које морају да испуњавају лица за управљање чамцем, пловећим телом или плутајућим објектом, програму и начину полагања стручног испита, као и обрасцима, садржини, начину издавања и трајања дозволе за управљање, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2022

Правилник о измени и допунама Правилника о утврђивању Плана издавања пригодних поштанских марака и мотива редовних издања поштанских марака, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2022

Правилник о измени Правилника о размени докумената и поднесака током спровођења поступака у вези са енергетском дозволом, лиценцом за обављање енергетске делатности и сагласношћу за складиштење и снабдевање за сопствене потребе, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2022

Правилник о методолошком оквиру одређивања техничке изводљивости и трошковној оправданости уградње уређаја за мерење предате топлотне енергије деловима зграде и делитеља топлоте на сваком грејном телу у зградама које су прикључене на систем даљинског грејања, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2022

Правилник о изменама Правилника о утврђивању Плана издавања пригодних поштанских марака и мотива редовних издања поштанских марака, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2022

Правилник о врстама биоцидних производа, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2022

Правилник о садржини основних информација о биоцидном производу и о активној супстанци у том биоцидном производу, Службени гласник Републике Србије бр. 119/2022

Наредба о времену отворености аеродрома за одвијање ваздушног саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска скупштинска одлука о измени Покрајинске скупштинске одлуке о Програму подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја за територију Аутономне Покрајине Војводине у 2022. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 42/2022

Службени лист Града Београда

Одлука о оснивању Јавног комуналног предузећа за наплату, логистику и руковођење јавним превозом путника у Београду, Службени лист Града Београда бр. 83/2022

Одлука о измени Одлуке о оснивању Јавног комуналног предузећа за изградњу и обављање превоза путника метроом и развој градске железнице у Београду, Службени лист Града Београда бр. 83/2022

Одлука о изменама Одлуке о буџету Града Београда за 2022. годину, Службени лист Града Београда бр. 84/2022

Одлука о изменама Одлуке о утврђивању обима средстава за вршење послова Града и градских општина и одређивању прихода који припадају Граду, односно градским општинама у 2022. години, Службени лист Града Београда бр. 84/2022

Одлука о постављању плутајућих објеката на водном земљишту на територији града Београда, Службени лист Града Београда бр. 84/2022

Измене и допуне Плана места за постављање плутајућих објеката на водном земљишту на територији града Београда, Службени лист Града Београда бр. 84/2022

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Одлука Уставног суда којом се утврђује да одредбе члана 80. ст. 3. и 4. Закона о социјалној заштити (Службени гласник РС, бр. 24/11), нису у сагласности са Уставом, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2022

Правилник о допунама Правилника о номенклатури лабораторијских здравствених услуга на примарном, секундарном и терцијарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Решење о утврђивању обрачунског износа просечне годишње зараде за осигуранике који остварују право у септембру 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 112/2022

Решење о номиналним износима новчане социјалне помоћи, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о измени и допуни Одлуке о изradi стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене Националног фудбалског стадиона на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 115/2022

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2022

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 114/2022

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о додели студентских стипендија за школску 2022/2023. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 43/2022

Правилник о поступку за доделу Признања за научну изузетност истраживачима на територији АП Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 44/2022

Службени лист Града Београда

Одлука о манифестацијама од значаја за Град Београд, Службени лист Града Београда бр. 84/2022

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за септембар 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 113/2022

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за август 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 117/2022

2

СПИСАК ПРЕПЛАТА НА СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2022. ГОДИНИ

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	КОРАЦИ: часопис за књижевност, уметност и културу
2.	ЛЕГЕ АРТИС: прописи у пракси
3.	ЛИПАР: часопис за књижевност, језик, уметност и културу
4.	НАША МЕСТА: часопис за локалну самоуправу
5.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа
6.	ТОКОВИ ИСТОРИЈЕ: часопис Института за новију историју Србије

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА
2.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
3.	БИЛТЕН МИНИСТАРСТВА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
4.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ
5.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД
7.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ

3

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Изразећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа, а део фонда дигитализован је и доступан на адреси: <http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За овај број издвајамо:

- 1. Закон о постављању судија за ванпарнична (неспорна) дела, донет 25. октобра 1872. године у Крагујевцу**
- 2. Закон о судијама, донет 9. фебруара 1881. године у Београду**
- 3. Алекса С. Јовановић: Историјски развитак српске задруге, Београд, 1896.**

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

ПО МИЛОСТИ БОЖЈОЈ И ВОЉИ НАРОДА

КЊАЗ СРПСКИ

ПРОГЛАШАВАМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ,
ДА ЈЕ НАРОДНА СКУПШТИНА РЕШИЛА, И ДА
СМО МИ ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО :

ЗАКОН

О ПОСТАВЉАЊУ СУДИЈА ЗА ВАНПАРНИЧНА
(НЕСПОРНА) ДЕЛА.

ЧЛАН 1.

У сваком *првостепеном*¹⁾ суду, као и у суду вароши Београда, поставиће се према величини послова, један или више судија, који ће по закону о старатељству самостално радити сва старатељска (пупиларна) дела, као и сва друга ванпарнична (неспорна) дела, која

¹⁾ Замена од 19. априла 1890 године.

истим судовима на решавање долазила буду.

Члан 2.

При решавању судија ће се, осим закона у 1-вом члану именованог, придржавати и наређења закона о поступку судском за грађанска дела по коме ће се и таксе наплаћивати, као и других закона, у колико се они применити дају; а хитне послове радиће и у саме недељне и празничне дане.

Члан 3.

Судије ове сматраће се у свему као судије оних судова, код којих постављени буду; по томе, што је устројством *првостепених* судова и законом о чиновницима грађанског реда прописано за судије *првостепених* судова, важи и за њих.

Остале ниже званичнике, које би овим судијама потребно било додати, одреместо спроченог судије одредити друго

ђиваће председници истих судова из нижег персонала суда, као што ће и саме ове судије (за ванпарнична дела као и ниже званичнике моћи одређивати и на свршаваће других судских послова, где би се то потребно показало и не би било на штету оних послова који су њима овим законом у нарочиту дужност прописани.

Члан 4.

Ако се у коме суду постави више оваквих судија, министар правде одређиваће круг њихове радње према броју и величини срезова или према величини и самих послова, како се где за најсходније нађе.

Члан 5.

Ако би који од ових судија ма у ком случају као: за време болести, одсуства и т. д. у дужности својој спречен био, он ће то имати одмах доставити председнику суда, који ће на место спреченог судије одредити друго

лице од судија, да њега у дужности заступи докле узроци спречења устрају. Ако би се противу тога судије од које стране изузеће учинило, он ће то поднети суду да реши: има ли места изузећу и замени или не, и против таквог решења нема места жалби.

Члан 6.

Исто тако, кад би у ком случају овакви судија имао да заступа у дужности председника суда, то ће председник или, ако овога не би било, исти судија одредити, који ће њега, судију, у дужности заступати, ако он заступајући председника не би могао у исто време свршавати и своје редовне послове.

Члан 7.

Министар правде овлашћује се, да судовима пропише правила о поступку у ванпарничним делима, док се о томе нарочити закон не изда.

Члан 8.

Закон овај почеће да важи од првога јануара 1873. године, и тада губе закону силу сва друга наређења, која су овом закону противна.

Сва ванпарнична дела, која се несвршена затеку кад закон овај почне важити, довршиће се по прописима овога закона.

Препоручујемо нашим министрима, правде и унутрашњих дела, да закон овај обнародују, и о извршењу се његовом старају; властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покорвају.

25. октобра 1872 год.
у Крагујевцу.

Милан М. Обреновић с. р.
(М. П.)

Министар правде,
С. Вељковић с. р.

Видео и ставио државни печат
чувар државног печата,
министар правде,
С. Вељковић с. р.

Министар унутрашњих дела,
Марко А. Лазаревић с. р.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

ПО МИЛОСТИ БОЖЈОЈ И ВОЉИ НАРОДНОЈ

КЊАЗ СРПСКИ

**ПРОГЛАШАВАМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ
ДА ЈЕ НАРОДНА СКУПШТИНА РЕШИЛА И ДА
СМО МИ ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО :**

ЗАКОН О СУДИЈАМА

I.

Који могу бити судије.

Члан 1.

Судија може бити онај Србин, који је, уз друге законске услове за државну службу, редовно свршио правни факултет у Србији или на страни и положио државни судијски испит по одредбама особеног закона о судијским испитима.

У првостепеном суду може бити судија само онај, који је навршио 25 година, а у вишем онај, који је навршио 30 година.

(Замена од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 2.

За председнике у првостепеном и судије у апелационом суду, тражи се још да су служили најмање пет година као судије првостепених судова, или као секретари министарства правде, или виших судова или као редовни професори права у Вел. Школи, или да су 7 година радили правозаступничке послове као јавни правозаступници.

(Замена од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 3.

За председника у апелационом суду, и председника и чланове у касационом суду, поред захтева изложених у 1.

члану овога закона, тражи се још да су служили 10 година као судије, или као редовни професори права у Вел. Школи, или да су 10 година радили правозаступничке послове као јавни правозаступници или да су били 5 година судије апелационог суда, или председници првостепених судова, или да су били министри правде.

Председник касационог суда има чин државног саветника.

(Замена од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 4.

Не могу бити бирани нити постављени ни за председника ни за судију ма ког суда они, који су дисциплинарном пресудом касационог суда отпуштени из судске службе, или који су пресудом редовних судова за просте, не политичке, злочине или преступе изгубили судијску службу.

Ове одредбе не вреде за судије, који нису државни чиновници.

(Замена од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 5.

*(Укинут законом о изменама и до-
пунама у закону о судијама од 5. фе-
бруара 1891 године).*

II.

О постављању судија.

ЧЛАН 6.

*Све судије поставља Краљ указом
на предлог министра правде.*

(Замена од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 7.

*Председници првостепених судова
постављају се по двама листама, од
којих једну предлаже касациони а једну
апелациони суд.*

(Замена од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 8.

*Председници и чланови касационог
и апелационог суда, постављају се та-*

кође по двама местима од којих једну предлаже државни савет, а једну касациони суд.

(Замена од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 8. а.

У свакој кандидационој листи мора бити два пута онолико кандидата, колико има изражених места.

Кандидати могу бити исти и на једној и на другој листи.

(Допуна од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 9.

Судије су у својим звањима сталне.

Судија не може бити лишен својега звања, нити ма под којим изговором уклоњен са дужности против своје воље, без пресуде редовних судова или дисциплинарне пресуде касационог суда.

Судија не може бити тужен за свој судски рад без одобрења касационог суда.

Судија може бити премештен само новим постављењем по својем писменом пристанку.

(Замена од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 10.

Судија не може примити вршење какве друге државне службе, изузевши хонорарну професуру у правном факултету. Он не може ни привремено бити упућен преко своје воље на другу плаћену или бесплатну дужност, осем случаја предвиђеног у чл. 27. закона о министарској одговорности.

(Замена од 5. фебруара 1891 године),

III

**О начину бирања председника првостепених
судова, чланова и председника апела-
ционог и чланова и председника
касационог суда.**

ЧЛАН 11.

Кад се упразни место председника првостепеног суда, министар правде,

најдаље за месец дана, пошто је о томе извештен, позваће писмом апелациони и касациони суд, да изберу за упражњено место и предложе сваки по два кандидата.

(Измена од 5. фебруара 1891 године).

Члан 12.

Председници ова два суда, пошто добију од министра правде овај позив, сазивају и то: председник апелационог суда чланове апелационог суда из оба одељења, а председник касационог суда општу седницу ради избора ових кандидата.

У овом случају у оба суда секретари не могу заступати судију. А за састав седнице морају бити најмање по седам судија.

Члан 13.

Избор у оба суда вршиће се тајним гласањем на овај начин: сваки члан као и председник написаће на једном листићу име, презиме, звање или по-

ложај онога кога бира, па тај листић савија и председнику предаје. Председник пошто добије ове листиће, он их у присуству свију, а под контролом најстаријег и најмлађег члана по рангу, у седници отвара и из њих гласно чита имена, која су ту записана. Пошто ово учини, он преброји гласове, и за која лица вађе, да имају савршену већину он их оглашава за изабране.

Члан 14.

Ако се при првом гласању не постигне савршена већина ни за које лице, онда се понавља тајно гласање. Ако се и при овом гласању, за које лице не добије савршена већина, онда се чини ужи избор између оних, који су имали највише гласова.

Члан 15.

Кад се на начин у горњем члану изберу два лица, председници оба суда, сваки за свој суд саставиће о том протокол, у коме ће изложен бити цео ток

избора, и тај ће протокол са свима члановима, који су у избору учествовали, потписати, а министра правде писмом известити, који су изабрани и са колико гласова.

Члан 16.

Листићи, с којима је избор извршен, уништавају се одмах после извршеног избора у седници.

Члан 17.

Кад се упразни место председника или судије апелационог и касационог суда, министар правде, најдаље за месец дана, пошто је о томе извештен, позива државни савет и касациони суд, да изберу и предложе за упражњено место по два лица.

За овај избор вреде наређења чл. 13. и 14. овог закона.

Ако се гласови поделе тако, да двојица добију једнак број гласова, онда се за ту двојицу понова гласа; па, ако ни тада ни један не добије апсолутну

већину, којом се одређује ко ће се од те двојице сматрати за изабраног.

(Измена од 5. фебруара 1891 године).

ЧЛАН 18.

По свршеном избору председника или судије апелационог и касационог суда, поступа се по чл. 15. и 16. овог закона.

(Измена од 5. фебруара 1891 године).

IV,

О стављању судија у пензију.

ЧЛАН 19.

Судија не може бити стављен у пензију против своје воље, осим кад наврши 60 година живота, или 40 година државне службе, или кад телесно или душевно тако оболи, да не може да врши дужност. Али са последњег случаја не може се судија ставити у пензију без решења касационог суда.

(Замена од 5. фебруара 1891 године).

Члан 20.

У случају сумње узима се, да судија није навршио 60 година, ако он сам то не признаје, или ако се не доваже противно крштеним писмом, школском сведоџбом или ранијом кондуит-листом.

Члан 21.

Узима се да је судија постао телесно или *душевно* неспособан за службу, који спречен болешћу не долази на дужност у течају једне пуне године.

Исто тако узима се да је телесно или *душевно* неспособан и онај судија, који је у течају три године чешће и подуже изостајао због доказане болести.

(Допуна од 5. фебруара 1891 године).

Члан 22.

(*Укинут законом о изменама и допунама у закону о судијама од 5. фебруара 1891 године*).

Члан 23.

Судија може и сâм тражити да се у пензију стави, из оних узрока, из којих и остали чиновници могу тражити по закону о чиновницима грађанског реда да се у пензију ставе.

V.

О премештају судија.

Члан 24.

Судија може бити премештен из једног суда у други:

Кад се законом преиначи или устројство или распоред судова, те се или неки судови укину, или се број судија¹⁾ смањи, па услед тога судија остане без опредељења.

¹⁾ У закону о судијама прештампаном 1887 године уз Законик о поступку судском у грађанским парницама, место речи *судија* стоји погрешно »судова«, што се на овом месту исправља по оригиналном тексту закона о судијама.

Члан 25.

Не могу бити судије у исто време у једном суду, нити заједно судити, сродници: по крви у правој линији у коме било степена, у побочној до четвртога степена завршно, а по тазбини до другог степена завршно. Кад се међу судијама деси овакво сродство, премешта се свагда онај од судија, који је по рангу млађи.

(Измена од 5. фебруара 1891 године).

VI.

О одговорности судија.

Члан 26.

За злочинства и преступљења учињена у званичној дужности, судија ће подлежати суђењу редовних судова.

Исто тако редовни судови судиће и за накнаду штете, која би се учинила кривицом судије у званичној дужности.

А за дисциплинарна иступљења, судија ће се казнити по прописима овога закона.

Члан 27.

Тужба, било за кривице изложене у првом ставу предидућег члана, било за наћнаду штете, подноси се написмено министру правде или непосредно касационом суду. Приватни тужилац дужан је у тужби именовати судију кога тужи, јасно разложити зашто га тужи, и поднети било у оригиналу или у потврђеном препису доказе о његовој одговорности. Ако су докази сведоци, онда треба да означи име и презиме свакога сведока, где се налази и шта ће му који сведок да осведочи.

Тужба оваква подноси се у двоје.

Што је год казано овде о тужби приватног тужиоца, вреди и о тужби, која би се по званичној дужности од стране министра правде против ког судије имала да подигне.

Члан 28.

Министар правде у року од 15 дана од пријема тужбе спровешће тужбу заједно са поднесеним преписом и свима доказима касационом суду да реши:

Да ли има основа, да се тужени судија даде под суд, било за саму кривицу или за накнаду штете.

А ако је тужба предата непосредно касационом суду, касациони суд извештава о томе министра правде.

Члан 29.

Касациони суд, кад прими тужбу, доставиће препис исте туженоме на одговор и одредиће му за то рок од 15 до 60 дана.

Кад овај рок прође, касациони суд решава у општој седници о поднетој тужби најдаље за 15 дана.

У свима случајима оптужења, касациони су решава (пресуђује) по убеђењу и познавању ствари без обзира на доказе по казненом судском поступку.

Исто тако и редовни судови судиће судијама по убеђењу и познавању ствари за дела из §§. 105. 106. и 107. крив. закона.

(Допуна од 5. фебруара 1891 године).

Члан 30.

Ако касациони суд реши, да има места давању судије под суд, одредиће у исто време и суд, који ће дело судити; и о томе известиће приватног тужиоца, туженог судију и министра правде.

Решење ово доставља се, уз спровод како тужбе тако и свију других акта, одређеноме суду.

Члан 31.

Одређени суд, кад прими решење са актима, чиниће даље ислеђење у колико му потребно буде и продужити даљу радњу по прописима закона о поступку судском у кривичним делима, или грађанским парницама, ако би се ствар тицала само питања о накнади штете.

Члан 32.

Тужба против судије за накнаду штете, мора се одређеном суду поднети у року од 60 дана, рачунајући од дана, кад је тужиоцу достављено извешће касационог суда.

Члан 33.

Право на тужбу против судије за накнаду штете причињене у вршењу званичне дужности, застарева за једну годину дана, рачунајући од дана кад је пресуда или решење из кога је штета произишла, извршним постало; а ако пресуда или решење није оштећеном предано, онда од кад је оштећени за штету сазнао.

Судија се овом застарелошћу може бранити све донде, док пресуда, којом се осуђује, не постане извршна.

Члан 34.

У случајима §. 43. закона о чиновницима грађанског реда, и допуне истог параграфа од 15. јуна 1864 год. (Збор.

17. стр. 23), казниће се и судија дисциплинарно.

Члан 35.

Дисциплинарне су казне за судије :

писмени укор ;
новчана казна ; и
губитак службе.

Члан 36.

Казну укора изриче председник или судија, који га по старешинству у дужности председничкој заступа.

Казну укора изриче председник или по своме сазнању кривице, или по достави са стране, или по захтеву министра правде.

Члан 37.

Против решења председниковог, судија се може жалити касационом суду *у року од петнаест дана од дана саопштене осуде.*

(Допуна од 5. фебруара 1891 године).

Члан 38.

Новчану казну изриче касациони суд у општој седници, било по предлогу председника дотичног суда, кад кривица прелази круг председникове власти (чл. 36.) било по тужби министра правде; али за немарно вршење дужности или за недостојно понашање у служби, може и министар правде изрећи казну укора или губитка плате до једног месеца, над председницима и судијама првостепених судова.

Решење је министрово извршно.

(Допуна од 5. фебруара 1891 године).

Члан 39.

Новчана казна, на коју се судија може дисциплинарно осудити, не може бити већа од тромесечне његове плате.

Члан 40.

Да се судија због дисциплинарних иступљења, или у случајима §§. 16., 17., и 18. закона о чиновницима гра-

ђанског реда из службе отпусти, изриче пресудом општа седница касационог суда, како по тужби министра правде, тако и по тужби приватнога.

Но општа седница, према стању ствари, може туженог место лишења службе, осудити на новчану казну, губитком плате до три месеца.

Члан 41.

Судија ни на какву дисциплинарну казну не може се осудити, док се не саслуша.

Члан 42.

Пресуда касационог суда, било да судију на казну осуђује, или да га ослобођава, извршна је.

Члан 43.

Касациони суд своју пресуду доставља министру правде, који се о извршењу исте стара.

VII.

О плати судије.

Члап 44.

Законом овим одређују се судијама ове плате:

	ДИНАРА.
Председнику касационог суда	8.500
Судијама касационог суда по	6.000
По навршеној периоди од 5	
година по	7.000
Председнику апелационог суда	7.000
Судијама апелационог суда по	4.000
По навршеној периоди од 5	
година по	5 000
Председницима првостепених	
судова по	4.000
По навршеној периоди од 5	
година по	5.000
Судијама првостеп. судова по	2.500
После сваке навршене периоде од пет година, по пет стотина динара, тако да последња плата буде 4.000 динара.	

На овај исти начин срачунаваће се плата и судијама, који се затеку у служби кад овај закон ступи у живот.

У случају кад је предложен и постављен судија на звање, које је равно по плати са звањем са кога се поставља, онда, године проведене у последњој периоди ранијег звања, рачунаће му се за периоду у новом звању.

VIII.

Прелазна наређења.

Члан 45.

За време док овај закон не ступи у живот, а у цели доброг састава судова, овлашћује се министар правде: да може поставити судије и на звања нижа по рангу, но са платом коју имају.

Члан 45. а.

Но док се, према члану 1. овог закона, не донесе нарочити закон о по-

лагању судијских испита, што мора бити најдаље у првом идућем сазиву Народне Скупштине, овлашћује се министар правде, да може упражњена судијска места попуњавати по досадашњем начину кандидатима без испита.

(Допуна од 5. фебруара 1891 године).

Члан 46.

У истој цељи доброг састава судија ставља се министру правде на расположење сума од 100.000 динара за пензионисање.

IX.

З а к љ у ч е њ е.

Члан 47.

Кад овај закон ступи у живот судије, који се тада у дужности затеку, добијају сва права по овом закону.

Члан 48.

Закон овај ступа у живот, на један месец дана од дана, кад га Књаз пот-

пише; но наређење у чл. 46. овог закона за суму од 100.000 динара, која се министру правде одобрава на пензионисање, почеће важити одмах кад Њаз потпише овај закон, и тада губе силу закона:

1. §. 6. устројства окружних судова и 4. тачка закона од 31. децембра 1878 год. (Збор. 34 стр. 78.), §. 3. и 4. устројства апелационог суда, и §. 3. 4 устројства касационог суда, у колико се судија тиче.

2. §. 63. и 67. закона о чиновницима грађанског реда, у колико се судија тиче.

3. Закон од 19. маја 1865 год. (Збор. 18. стр. 120), у колико се односи на судије; и

4. Закон од 25. октобра 1873 год. односно класа судијских, а тако исто и сва остала наређења, која би била противна овоме закону.

Препоручујемо Нашем председнику министарског савета, министру правде, да овај закон обнародује и о извршењу

се његовом стара; властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

9. фебруара 1881 год.
у Београду.

М. М. ОБРЕМОВИЋ с. р.

(М. П.)

*Видео и ставио државни печат
чувар државног печата,
председник министарског савета,
министар правде,*

М. С. Пироћанац с. р.

*Председник министарског савета,
министар правде,*

М. С. Пироћанац с. р.

Министар војни, генерал

М. Лешјанин с. р.

Министар просвете и црквених послова,

Ст. Новаковић с. р.

Министар иностраних дела,

Чед. Мијатовић с. р.

Министар унутрашњих дела.

М. Гарашанин с. р.

Министар грађевина,

Јевр. П. Гудовић с. р.

Заступник министра финансије,

министар иностраних дела,

Чед. Мијатовић с. р.

ИСТОРИЈСКИ РАЗВИТАК СРПСКЕ ЗАДРУГЕ

СА ДОДАТКОМ

ПРИНОСЦИ ЗА ИСТОРИЈУ СТАРОГ СРПСКОГ ПРАВА

ОД

Алексе С. Јовановића

52782

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ГОСПОДАР-ЈОВАНОВА УЛИЦА.

1896.

ИСТОРИЈСКИ РАЗВИТАК СРПСКЕ ЗАДРУГЕ

П Р В И Д Е О.

СТАРО ДОБА

Од искони до народног устанка 1804.

—♦—

У Душановом Законнику задруга и инокоптина већ имају одређеног значења, јасно обележеним разликама између личних и породичних дужности и обавеза. Тачну карактеристику у том погледу, пружају нам следећи чланови Законика (по издању г. Новаковића):

49. *Ко се одели од задруге кућом и стварима, а у нешокретном имању остане у задружној заједници, био отац, брат, или ко други, да ради као и други мали људи.*

118. *У парницама против задруге, прилике се као њен заступник задругар, кога уште остали. Ако је тужба подигнута против задругара, било код царског било код обичног суда, па он изјави да ће на суђење послати кутњег старешину, дозволиће му се ова замена, нити се може да напони да сам одговара.*

197. *За државне преступе у опште, и ни за коју кривицу, не одговарају отац за сина, брат за брата, ни сродник за сродника, ако су од преступника одељени кућама. Ко није крив ништа не плаћа, него плаћа кућа онога ко је згрешио.*

198. *У кривици задружног брата, сина, или сродника, сву штету најнађа кутњи старешина или је плаћа онај који је зло учинио.*

Остали писмени извори народног права, махом оскудевају податцима о правном уређењу старих наших породица. Узрока томе ваља тражити с једне стране у опште у превласти род-

бинског права, коме је у давнашњој нашој старини инокоштина само ређи изузетак ; а с друге, у добу после Душана, у прекинутом развоју правих идеја, услед унутарњих бораба око престола и спољашњег завојевања. Отуда и остаје Душанов Законик прва и последња светла појава наше кодификаторске способности, у свим правцима нашег државног живота све до ослобођења.

И ако се у том погледу опажа празнина у писаним законима, не може данас бити никакве сумње о широј задружности нашег народа у средњем веку, по правним изворима друге врсте који су нам на руци. У хрисовуљама наших владалаца, међу положницима црква и манастира има помена о безброју задруга. У њиховим редовима иза имена задружног старешине, уз родбину по крви стоје неретко и удаљенији сродници, као : пасторак, зет, шура, „тџшча му съ дѣтню“. Обим једне такве породице обухвата више пута преко 20. мушких глава, као што видимо из следећег исписа : „Толислав, а син му Радослав и Богоје ; а Радославу син Отмиц и Владислав и Крушац ; а Богоју син Божић ; а Толиславу братан Граде и Прибоје и Војисиљ ; а Градетеви син Витомир и Богослав ; у Прибоја син Балдовин ; а Толиславу братан Доброслав и Смиљ и Милош и Степан ; у Доброслава син Очиња и Хранислав Десимирић, а дед им Лачко“. Што даље од старине, овај је размер по споменицима све јаснији и у повољнијој представци, јер је задружна бројаница пунија. За потврду помињемо записе на Жичи и Грачаници, и хрисовуље манастира Дечана и Архангела Михаила и Гаврила код Призрена, из доба наших краљева Радослава Милутина и Дечанског, и цара Душана.¹⁾

Има података по којима се може претпоставити, да је за време наших краљева и царева вођена и нека врста државне статистике у разним правцима народног живота. Војевање беше општа дужност сваког Србина ; а давање државног данка као терет падаше подједнако на све држављане, изузевши пуку сиротицу и попа. Душанов Законик узима у

¹⁾ Monumenta Serbica стр. 11 и 562. „Дечанске хрисовуље“ од Милојевића. „Синан-паша“ од П. С. Срећковића. У хрисовуљи ман. Архан. Михаила и Гаврила код Призрена налазимо о задрузи следећа побројавања ; „Војислав премијур с братијом ; Преде Вукота и синови и с сестрићи ; Костадин синови и с братијом ; Смиљ синови и с братучедом ; Шарбан синови с братани и с братом ; Рајче сестрић му и синови ; Бранислав син ви и с анепсеји ; Зетин с децом и с братиом и т. д.“ Тога има у угледној множини и у Св. Стефанској хрисовуљи.

заштиту војнике, о којима је вођен рачун по царевом запису, кад зачаме на војсци, недајући жени права на удају за пет година.¹⁾ У даровници коју даде Вук Бранковић манастиру Хиландару 21 новембра 1392 год. у Приштини, између осталог вели се: да је „сложио“ мир с Турцима покорив се великом господину цару Бајазиту, а за тим „расписао“ сву земљу колико је у његовој области, „како ће плаћати данак Турком“.²⁾ Не само као приватна својина, но и као феудна подарбина владалаца за заслуге, утврђивана је баштина нарочитим записима државне власти уз наплату таксе назване „приставитина“ Имамо непоречних докумената да је за Душана својина непокретног имања завођена у „судске књиге“.³⁾ Држећи се једне исправе о продаји и куповини, у којој се као тврђа уговора условљава „иномикатска књига“, нећемо можда прегонити ако утврдимо, да је у том добу ударена у Србији клица катастровању имања.... Ова, за ондашње доба и прилике, довољно развијена писмена способност у нашој државној администрацији, доказ је, да је свакако вођен рачун о густини нашег народа и о његовом материјалном стању. Да је српска задруга, као важна чињеница у социјалном развоју тога времена, имала при оваквим пописима своје угледно место врло често, о том не може бити сумње.

* * *

Негледећи на измене, којима је подлегао наш домаћи варошки живот услед утицаја западне културе, наша сеоска задруга, у колико је још очувана у појединим покрајинама, задржала је у свему патријархалне особине првобитне српске породице са основном тежњом око обдржавања и наставка заједнице, међу свима који произлазе од једног заједничког претка. Као данас, баштина је и у најстарије доба сматрана за заједничку својину свију задругара докле опстоји задруга. Појединац имађаше права на засебни део у толико, колико је сматран и признаван за члана породице. Унутрашњи и спољашњи устрој куће кретао се у границама општег договора, који не беше искључен ни у породици где је на управи

¹⁾ Види у Душановом Законику чл. 34. 39. 99.

²⁾ Monum. Serbica 223. За Ђурђа Бранковића, овај је данак познат као стална државна дажбина под именом „турска плата“ од које се нико не ослобађа. Диплома од 15. нов. 1419. год.

³⁾ Гласник XXXII. 283.

родитељ, ма да је код нашег народа у великом уважењу власт оца. Основана на љубави и моралној зависности домаће чељади, српска задруга у свом историјском развоју може да покаже од вајкада најсветлије стране нашег породичног напредовања. Као општа особина српског народа, она је гајена једнаком љубављу и у колеби и на двору властеле и владалаца српских.¹⁾ Колико нас н. пр. задахњује топлом љубављу према заједници, ова мудра реч наше краљице Јелене око повраћаја братске слоге међу завађеним синовима Драгутином и Милутином: „*Брат, коме помаже брат, снажан је као тврди и високи град. Јача су двојица од једнога! Тешко самцу на сваком месту!*“²⁾ Како нам живо предочује важност оца и утврђени ред одношаја млађих према старијима, и жена према мужевима, представка задруге Југ-Богдана, у класичном епосу „*Страhiniћу Бане!*“³⁾ Да остану у љубави и заједници, браћа зазиру и од женидбе, бојећи се да их не заваде туђе сеје. То видимо из следећег исписа народне песме „*Милан Бег и Драгутин Бег*“ :

Бег Драгутин брату говорио :
 „Ласно би се, брате, и женили,
 Ал' кад туђе сеје саставимо,
 Туђе ће нас сеје завадити,
 Башка ће нам дворе поградити,
 Између њих трње посадити,
 И кроз трње воду навратити,
 Нека трње у висину расте,
 Да се никад састат не можемо !“

По деоби, кад им куће ударе у назадак, долазе браћа до закључка да су томе узрок њихове жене :

Јакшић Богдан Митру бесједио :
 „Јакшић Митре мој мио брајане!
 Док ми брате скупа пребивасмо,
 И мајка нам двори управљаше,
 Тад се наши двори бијељеше,
 И гости нас често походише,
 Походише сријемски кнезови,

¹⁾ Задруга војводе Милоша, и друга браће Дрвдарића у Руднику (Вукове песме књ. II. стр. 7. 10. 11. 106. и 375). Задруга браће Десимира и Гојка у Трасти у Зети (Б. Бранковић I 229).

²⁾ „Домаћи извори за српску историју“ И. Павловића стр. 187.

³⁾ „Српске народне пјесме“ од В. Караџића књ. II. О породичном моралу и родбинској љубави нашег народа, има и једна стручна оцена из пера француског академичара Едуарда Лабурлеа (Српске Новине 1853 бр. 35).

И сам главом Српски цар Стјепане.
 А како се брате растадосмо,
 И љубе нам двори управљају,
 Тако наши двори потавњеше,
 И гости нас брате оставише,
 Не походе сријемски кнезови,
 Нит' сам главом Српски цар Стјепане.
 Та с' кога је да од бога нађе?!"

А брат му одговара :

Јакшић Богдан, мој мио брајане,
 То је брате, с твоје вијерне љубе,
 С' Вукосаве да од бога нађе!"

Брат жали видети брата самохрана, и одбија женин предлог о деоби, овим прекорним речима :

„Мучи, љубо, срећу изгубила!
 С киме ћемо Митра одијелит
 Кад он нема ни сестре ни мајке.
 За љубу му ни помена није!"

Увређени девер не да брату да погуби љубе и ако је крива, но га светује овако:

„Што ћеш Митре да од бога нађеш!
 Ти погледај твоје соколиће,
 Ти ћеш себи бољу наћи љубу,
 Али њима никад не ћеш мајке!
 Не кржави твоју десну руку,
 А ми смо се већ растали брате!"

Тако славећи задругу устима певача, народна философија, као што видимо, заклања братску љубав и онда, кад мекотом и попуштањем заслужује покуде, а сву кривицу за деобе баца на нашу слабију половину, по чему данашњи прекор неких наших књижевника у том погледу, није нова ствар. Но она има и својих изузетака. У завади око деобе, Митар Јакшић наређује љуби Анђелији да му отрује брата Богдана, или да га не дочека дома из лова. Колебајући се између ове заповести и велике грехоте и срамоте ако је оствари, племенита снаха после озбиљног размишљања излази пред девера, љуби га у скут и у руку, и моли да јој поклони „коња и сокола“, око чега је и поникла завада међу браћом. Деверу се ражали, па јој учини по молби; а кад затим Митар дојури из лова, кајући се због своје наредбе, она га дочекује овим љупким речима :

„Нијесам ти брата отровала,
 Веће сам те с братом помирила!"

И само подизање манастира Дечана, везује наша народна песма за деобу царевине српске, коју уравнива простој задрузи, приписујући њен разтур не женској интризи, него синовљој егоистичној тежњи за самовладом.

Вино пије српски краљ Стеване,
 У Призрену своје Цариграду,
 А са сином својим цар Стјепаном.
 Вино пише славно говорише,
 Све о царству и њихну господству
 А како ће боље царовати
 И без кавге и без инајета
 Царовати и господовати.
 Но шта вели силни цар Стјепане :
 „А мој бабо српски краљ Стеване!
 Оди бабо да се дијелимо,
 Другачије немож' да будемо!
 Не можемо оба царовати
 Царовати и господовати!
 Да двојимо ми Призрена града,
 Подвојимо царство и господство,
 Да двојимо седам тарапана,
 Да двојимо седам кула блага
 Да двојимо земље и градове
 И двојимо лафе и тимаре!“
 Но шта вели српски краљ Стеване :
 „Зашто сине да се дијелимо?
 Шта с' у царству пожељео био
 У честиту дому Немањића?
 Доста царства и доста господства
 Доста пива и доста јестива!
 Ако си се слакомио сине
 Ти да узмеш на Призрену царство
 На поклон ти царство и господство
 На поклон ти земље и градови,
 На поклон ти вароши и села,
 На поклон ти седам кула блага,
 И на поклон седам тарапана,
 И на поклон народ Србадија,
 На поклон ти и земља Бугарска,
 На поклон ти и Македонија,
 Црна Гора па и Албанија
 На поклон ти и Сријем и Босна
 На поклон ти обе Славоније
 И Приморје па и Далмација!
 Од тога ти тражит ништа не ћу!

. . . . .

Само једну жељу ми испуни
 Поклони ми то село Дечане

Да начиним другу Студеницу“ и т. д.

* * *

Стање српске задруге под Турцима, строго узевши, тесно је везано за судбину самога народа. У колико је тугаљивије питање: да ли је губитком политичке слободе потлачена домаћа слобода и развитак српске куће, у толико је тежи задатак за српског социјалога, да редовне прилике у којима је живот народа текао правилним током, одвоји од ванредних догађаја у којима је одиста успораван насиљима. Са наслоним на позната факта која се не даду опроврћи, можемо рећи: да је задруга у опште узевши, задржала и под Турцима своју природну физиогномију, развијајући на наслеђеним начелима кутњег морала душевне и материјалне особине својих чланова, а кроз то јачала и њихову свест о слободи и народности.

Покорење српске државе ишло је поступним редом кроз дуги низ година, а започето је освајањем покрајина на Истоку. Завладавши земљом и градовима, турски султани испрва остављаху покороном народу његову домаћу управу; и задовољни успесима политичког потчињења, у знак васалства примаху само уговорени данак оценом. Тако остану у власти и господству у својим покрајинама: Богдан од Родопа после Муратова упада 1359 год. Краљевић Марко у Прилепу, и на Вардару рођака Душанова царица Евдокија са синовима Драгашем и Костадином, за које је прибележено у историји, да су сјајан дочек приредили Мурату у његову пролазу на Косово. У истом одношају оста према султанима и Лазарева држава не само после прве погибије на Нишу, но и након пораза на Косову, као и доцније под царицом Милицом и деспотима Високим Стеваном и Ђурђем Бранковићем. Фактично покорење појединих делова некадашње српске царевине, по турским изворима настаје после победе Есебега Авранезовића над Новобрђанима на Трипољу. Отада заводи се по земљи мало по мало стална турска управа, кадије се размештају по свима крајевима да деле правду, а и у међународним одношајима губи Србија сваки политички значај, постајући турска провинција, о чему имамо несумњивих доказа из ра-

нијег доба.¹⁾ По нашим домаћим изворима васколика држава српска губи унутарњу и спољашњу самосталност тек 1459 годином, после бегства деспотице Јелене у Угарску.

Као освајачи, Турци су у ратовима осигурани и страховити. Да застраше непријатеља и олакшају успех победи, они предају све мачу и огњу. Напротив као завојевачи показују слабе способности у организовању власти, радо задржавају старо стање, и у колико им дозвољава вера, прилагођавају се правним установама потчињених народа. Градови и паланке српске, у које продираше масама живаљ мухамедански после потпуног покоренења, без сумње потпадаху непосредно под турску управу; али по селима српским оста власт као и за управе наших владалаца, представљена у сеоским и нахијским кнезовима. Онако проста и патријархална, какву је затекосмо у нашим новим покрајинама после рата 1877—8 године, она је вршена у народу без икаквог учешћа од стране Турака. Из тога доба, као управници појединих покрајина српских познати су нам бератлије: Станиша Марковић Млатишума и његов наследник му Јован Бакић у данашњој Шумадији, Јевта Витковић у ваљевској Колубари и Подгорини, Рапковићи у Старом Влаху, Карапанџићи у Тимочној крајини. Ова повлада унутарње слободе, можемо рећи да је и очувала особине нашег народа, одвојивши га од мешања са завојевачем. Она је заметањем непрестаним народним отпорима, кад год би се јавила насиља, или заводио други систем владавине, непогодан народу. Године 1793. 14. Септембра заузму Турци Београд, а 4. Новембра уђе у њ' „паша и судије, кадије, муселими оу всяко мјесто“, али народ протестова против овог турског ширења, молећи султана да се у „царске послове“ не мешају други Турци кром паше и кнезова.²⁾

Турска владавина у Србији, прекидана је чешћим ратовима, који су нам познати као *немачки ратови*. Било кретања ма у ком правцу, Шумадија као пролазна тачка, више пута и као средиште војним операцијама, подлежала је највећем насиљу непријатељских чета. У томе не треба правити никакве

1) Види н. пр. уговор од фебруара 1442 између султана Мурата II и дубровачке општине (Мол. Serb. 409). Раније, 27. Августа 1439. по освојењу Смедерева, султан Мурат II потписа ферман којим Ђорђевог сина Гргуру даје у баштину земљу његова деда Вука Браковића под условом „да буде васал и плаћа данак“

2) Запис Хаџи-Рувима (Рад Југословенске Академије I. 186)

разлике између хришћанске и мухамеданске војске, јер је земља страдала од обеју. О таквој једној фактичној штети, која снађе народ услед непријатељске најезде угарске, имамо доказа из год. 1444. у уговору, по ком би пуштен на слободу српски притвореник Сибињанин Јанко, пошто се обвезао деспоту Ђурђу Бранковићу поред осталог и на следећа два услова: *да у ратовима са Турцима више не дозволи да угарска војска прелази преко десиотове земље; и да плати десиоту 100.000 дуката за штету, коју је угарска војска починила пролазећи кроз Србију у рату против Турака.*¹⁾ Истина, при маршевима дисциплиноване турске војске строго је забрањивано да се не газе усеви, нити друга каква штета чини народу, нити од кога што против његове воље узима, а преступи оваквог рода плаћани су главом и за најмању ствар (за једно отето јаје, или за попијено млеко²⁾) али као да то беху у ратним данима само изузетци строге и човечније управе, и без сумње догађаху се у временима кад би српски народ био према рату индиферентан што је опет бивало ређе; или кад Турци продираху са успехом, преносећи рат на туђе земљиште. Осем тога и гладне године, које се по записима наших летописаца навртале чешће на Србију, беху већином последице материјалне изцрпљености народа, који је горео међу две ватре дајући све до голе доше. Верну слику невољног стања нашег народа у овим ратоборним временима, сачувао нам је Милован Видаковић, описавши гладовање збегу у Космају 1788 године.³⁾ По себи се разуме да много горе и јадније беше међу Србима уз оне ратове, у којима и сами пристајашу уз нападаче против Турака. Бесни јаничари предаваху сабљи нештедице све што је одраслије, а женскиње и децу одводише у ропство продавајући их по врло јевтину цену. Народ је бегао у планине, и настањивао се по дубравама. Отуда они дирљиви извештаји страних путника тога

---

¹⁾ По цитату Емила Пика, у његовој књизи „Срби у Угарској“ (стр. 37). Овај уговор помиње се у целини у писму папе Николе V. од 1 априла 1450. у књизи Raynaldus Ann. Eceles. vol. XXVIII стр. 549.

²⁾ Гласник Ученог друштва књ. 18 стр. 180. Осем сведочанства нашег Михаила од Острвице, види о турској управи у опште и у автобиографији Милована Видаковића (Гласник Ученог Друштва књ. 30 стр. 92).

³⁾ Гласник 30 стр. 90.

времена, о нашој сиротињи коју налазаху у малом броју крај цариградског друма у јадним колебама и у највећој голотињи.¹⁾

* * *

После рата, редовно стање у Србији обнављано је прогласом царске милости. Опраштајући народу учесништво у рату, она предаваше заборау погрешке појединаца, и позиваше сваког без разлике да се врати на стару баштину без страха и одговорности, јер му се прашта „баш да је који убио царева сина“. Као акат владалачке амнестије, познати су нам ови прогласи на турском званичном језику под именом „итлак-фермани“. О њиховој садржини допре до нас спомен по документима од 1690 (у прогласу великог везира Мустафа Ђуприлија) и од 1806. и 1816. године. Иза тих фермана, уживајући довољну слободу у заштити личности и имања, народ се предаваше свом редовном занимању, опорављаше се од претрпљених штета новим кућењем, и преко својих кнезова плаћаше Турцима узакоњене дажбине, које понекад беху ограничене једном за свагда нарочитим ферманом.²⁾ Узевши у опште, у миру турска влада не беше према народу насилничка. На против поједине локалне изгреде ваља приписати само ослабљењу државног ауторитета у добу, кад Турска заплетена у ратове с другим народима немаде времена да обрати озбиљну пажњу на своје домаће ствари. Толеранција турског народа према другој вери и народности, позната нам је и сувише. У том погледу она остаје узор другим културним народима, који своје пријатељство према Српском народу везиваху за саможиве политичке користи своје земље. Проширена преко три мора, могаше Турска да одржи своју целину кроз 500 година само са наслоном на покорене народе, који се опет задобијаху једино праведном и поштенom земаљском управом. По историјским податцима и очуваном предању, као да народ не беше у редовним приликама оптерећен ни

1) Због дуготрајних ратова, то стање трајало је у многим нашим крајевима, све до првог нашег устанка (*Рагник* — Април 1885. стр. 163). На против у редовним приликама, Србија беше напредна у сваком погледу. О богаству и насељености Моравске долине, повивамо се на Ч. Мијатовића (Д. Ђ. Бранковић I 83). Слику наглог опорављења у Морави у мирном добу, налазимо ва наших дана у околини Алексинца, која до корена беше попаљена у српско-турском рату 1876. год.

2) По ферману од 1793. београдски пашалук давао је порезе на 20.000 глава ожењених по 20. гроша (Мемоари прете М. Ненад. стр. 35).

претераним дажбинама. Интересних података о томе имамо такође у Видаковића и Михаила од Острице, од којих последњи вели да ванредне порезе не даваху Хришћани никад ни цару ни својој господи. О човечности и мирољубљу турске владавине као традиционалним врлинама њихове државне политике, имамо по нашем народном уверењу доказа и у импровизованом тестаменту цара Мурата I. у песми „Буна против Дахпја 1804“.

„Турци браћо, лале и везири!
 Ја умријех вама добих царство.
 Него ово мене послушајте
 Да вам царство дуговјечно буде!
 Ви немојте раји горки бити
 Веће раји врло добри буд’те!
 Нек је харач петнаест динари!
 Нек је харач и тридест динари.
 Не износте глоба ни пореза,
 Не износте на рају биједа!
 Не дирајте у њихове цркве
 Ни у закон нити у поштење!
 Не ћерајте освете на раји.
 Што је мене Милош распорио
 То је срећа војничка дон’јела,
 Не може се царство задобити
 На душеку све духан пушећп.
 Ви немојте рају разгонити
 По шумама да од вас зазире,
 Него паз’те рају ка синове
 Тако ће вам дуго бити царство!
 Ако л’ мене то не послушате,
 Већ почнете зулум чинит раји
 Ви ћет’ онда изгубити царство!“

Старајући се око одржања правосуђа, турски султани сваке године изашиљаху из својег двора на четири стране своје државе по 4 великодостојника, да виде и размотре да ли се не чини сиротињи каква неправда од власника. Турским језиком они се зваху *Харшориди*, и имађаху власти да казне смрћу и одузимањем имања оне који то заслуже са својих злоупотреба.¹⁾ И уза саме ратове турска власт по могућству закљанјаше народ од зулума, као што нас уверавају речи великог везира Ибрахим-паше од 27 Маја 1533 изговорене аустро-угарским посланицима: „Ја сам наредио да се толике

¹⁾ Гласник 18 стр. 157.

хиљаде жена и деце одагнају у шуме, само да не допадну робља! Као ја, тако раде и сви добри Турци!“¹⁾ Побуда и целъ ове заштите у мирно доба, огледају се најбоље из одговора великог везира Мустафе Ђуприлића на прекор паша што раји даје цркву и попа: „Не видите ли какве користи доносе правда и попуштање? Ја им дадох цркве и попа, да од сад благосиљају оне од којих су се досад грозили. У осталом, људи без вере били би гори од стоке и зверова. Ја више волим да ми у држави има људи и од друге вере, да земљу раде и порез плаћају, него да су у њој сами разбојници!“ Најпосле, спрам стања српског народа тога времена у Аустро-Угарској, заиста чудно одјекују о животу раје под Турцима и ове карактеристичне речи у писму пожаревачког обркнеза Стевана Бугарина од 29 Августа 1741 упућеном Будимцима: „*Да не мислите где смо ми остали у Турској страни. Фала Богу и царској милости, цркве поју како су и појале, а народ како је и био*“.²⁾

* * *

У мирном и правилном развићу домаћег живота, гајећи урођене врлине својих чланова: јунаштво и љубав према вери и народности; слушајући на саборима крај цркава и манастира из уста народних гуслара песме о старој слави својој; и тугујући за негдашњом народном величином и независношћу, није могла српска задруга да не прими учешћа у ратовима против Турака, кадгод беше у изгледу остварење мамљивог обећања о васпостановљењу српске задруге. У том погледу, услуге чињене Аустрији а доцније и Русији, непрецењиве су.³⁾ Ова пожуда за политичком слободом и независношћу, доводила је народ чак и до самопрегоревања, те је у масама напуштао прадедовске земље, селећи се у туђину. Осем познатих великих сеоба у Аустро-Угарску под патријарсима Арсенијем

1) Hammer III. 128.

2) Споменици Буд. Пештан. архива од 1728—1748. књ. IV. 289. Бартенштајн (гл 1. стр. 13 и 14) изречно призиваје да су Срби Власи и Рутени имали више угодности под Турцима, по под новом Аустријском управом.

3) У ратовима против Турака од 1716 до 1718, од 1736 до 1739, и од 1788 до 1791. као и у рату против Француза од 1792 до 1801, Срби су јуначки гинули за славу аустријског оружја. У источним руско-турским ратовима овог столећа, Срби су махом чинили десно крило руским војним операцијама. Рекрутовање српских војника започело је још под Петром Великим. Руска војска не беше вична за сталну војну службу против хитрих и неуморних Турака и Татара, и зато су позивани Срби. Прву формалну понуду налазимо у грамати Петра I. од 27. Окт. 1723.

Чарнојевићем и Арсенијем Јовановићем, које опустеше Стару Србију, помињемо и ову. У Августу 1686. бечарска влада прими понуду Новака Петровића из Србије, да преведе у бечарску неколико хиљада Срба под условом да ратују с Турцима. Новак заиста дође са 4892. друга, и насели у Сремском подунављу два села. У рату 1788. народ је листом пристајао уз Немце, нарочито после успешног продирања до Крушевца и Карановца. Снажни људи потеку у војску, а нејач пређе Саву и Дунав тражећи заклона у Аустро-Угарској.¹⁾ Ваља запазити да то не беху скитнице које гони сиротиња, те да су на терету земље где се настањују, но су задружне куће иматњика српских, који после пропасти народне патријаршије изгубише и потоњу узданицу политичке слободе у турској царевини. По попису аустријске власти у Јулу 1788. настанило се у Сремској жупанији те године 855 пребеглих породица српских у којима беше 5732 главе оба пола. Они догодише 1.300 коња, 5000 комада крушне стоке, 8000 оваца, 3000 коза, и 2000 свиња. Око овог доба настани се у истој жупанији и друга партија добегалаца српских од 475 породица,²⁾ а у Јулу исте 1788 на Забрежју пређе у Срем и голем збег од Космаја, у ком беху три села Неменикуће, Кораћница и Рогача са силном стоком Дирљиви момент растанка овог збега од своје прадедовске постојбине, и његово сложено тајно кретање да их Турци не опазе, описало је потпуно и врло вешито романтично перо нашег Видаковића, који као дечак такође беше у збегу. Одрасли људи из збега већ беху у аустријској војсци. Стриц Видаковића Павко, беше капетан на 300 људи у слободном српском хору (Freuchor), који је крстарио по Србији; а његов син Милисав дочега збега на савском мосту као царски хусар.³⁾ Тих исељавања било је и доцније све до нашег потпуног ослобођења. Позната нам је молба Шабачког збега од 21. Августа 1804.

¹⁾ Пред наш устанак 1804. много српских породица побегло је из унутрашњости Старе Србије на аустријску страну. Од Мораве пребегло је више хиљада у ошкпе код Земуна, и многи се настани у Срему, Бачкој и Банату.

²⁾ По цитату Емила Пика у књ. „Срби у Угарској“ стр. 166. Оригинале податке види у књизи: „Die freiwillige Theilnahme der Serben und Kroaten an den vier letzten oesterreichisch – türkischen Kreigen“. 174.

³⁾ Гласник 30. стр. 125. На ратне догађаје тога времена у Србији, доста светлости просуто је чланком г. Ст. Новаковића „Прилог Српској Историји око 1790 год.“ (Гласник УХ). О уређењу српске војске тога доба, види у Голубици књ. IV. стр. 234. 244.

за дозволу привременог настаћења у Аустро-Угарској, пошто су бегунци 7 месеца живели на земљи под ведрим небом, заман очекујући да се смире Турци.¹⁾

* * *

Изложивши у кратким потезима историју српског народа под Турцима, уједно смо описали и стање српске задруге, које се према томе може да подели на ова два периода: *на опадање кутње целине у времену рата; и на њено обнављање и напредовање у времену мира.* Као јаку привредну чињеницу у државном развиту, Турци доиста подржаваху српску задругу, признајући јој као моралној јединици правни карактер и у земаљским законима. У епоси мирног живота под Турцима, српска је задруга цветала по свим српским крајевима, ширећи се до веома великих размера. Јован Бакић из Бање у Крагујевачкој Јасеници, после обркнеза Станише Млатишуме (1735. г.), управљао је Шумадијом 12. година, а за тим пребегне у Угарску са многобројном породицом, у којој је било 60. мушких глава.²⁾ Испоређење доводи до најубедљивијих доказа и резултата, и зато у потврду навода вадимо из својих правних бележака од 1878. неколике задруге, које и под Турцима беху на угледу.

1. У селу Жбевцу у Морави, 3. часа изнад Врање, живело је у кући *браће Личковаца* до пре десетак година 80. душа у 20. домова, што је чинило одељак села или тако звану махалу. У овој задрузи беху заступљени сви занати потребни земљорадњи, као: ковачи, колари, ужари и т. д. Старешина беше један од најмлађе браће. Растурила се са *намножености.*

¹⁾ Гласник 2. стр. 223.

²⁾ То су без сумње потомци старог српског властелина *Павла Бакића*, који пређе у Угарску концем 1525. године са женом Теодором кћерју Маријом, са петоро браће (Манојло, Петар, Комнен, Димитрије и Михаило) и њиховом чељади, превевши и големо благо. Под Турцима био је велики финансијски повереник за скупљање царског данка. У Угарској добио је на уживање неколике поседе и један град, уз новчану помоћ. При опсади Беча 1529 г. као заповедник коњице, бранећи мост на Дунаву испод Каленберга, потукао је једно одељење војске великог везира Ибрахима, и од заробљеника дознао ратни план султанов, који одмах саопшти главном команданту посаде Беча. Ово откриће ослободило је Беч од турске опсаде, која је под градским видинама изгубила на 40.000 својих војника. Павле је јуначки погинуо близу Бакова 1. Децем. 1537. године дајући отпора Смедеревском паши Мухамед Јах-огли На планини Венчацу више Бање виде се и данас развалине од Бакићевог двора. Предање о том прибележио нам је Милићевић (Кнежевина Србија 231), а још раније Вранчић, који је пропучовао Србијом 1553. године. Опширније о Бакићу види у књизи „Српски устаници против Турака“ I.

2. У селу Топлом Долу крај Власине у врањанском округу, од јаке задруге зване „Николчини“, на деоби која је извршена још под Турцима, поста 13 засебних кућа.

3. Задруга Боже Милетића из Бозољина са Копаоника (Нова Србија), као што ми он причаше 1880. г. састављена је била од шесторо браће и њихових потомака, свега на броју 45 душа. Седми брат и задругар пропао је на Силистрији 1850 у руско-турском рату. Божа је старешина. Њихова задруга троши 100 ова жита на три дана. Зими ложе по три ватре, и обедују на три трпезе.

4. По званичном попису од 1880 г. у задрузи *Спасе Крстића* из Црвене Јабукe (у срезу власотиначком округа нишког) беше 62 душе, међу којима је 29 мушких и 33 женскиња. Поред Спасе као кутњег старешине, и жене му Стоје, које означујемо са а. и б. под ову задругу долазе још:

в. Спасина сина на броју	3
г. Снахе од синова	2
г. Унука „ „	3
е. Женске унучади	5
ж. Брата Спасина	3
з. Снахе по браћи (од којих је 1 удова)	4
и. Синоваца Спасиних	7
ј. Жена Спасиних синоваца	7
к. Синовица Спасиних	5
л. Женске унучади Спасине од синоваца	5
м. Мушке унучади Спасине од синоваца	9
в. Жене мушке унучади Спасине од синоваца	4
о. Праунучад Спасина од синоваца	5
	62

Разделимо ли ову множину *по браћи*, на поједине куће, добијамо следећи преглед:

А. Кућа Спасина.

1. <i>Отац</i> Спаса	година	70
2. <i>Мати</i> Стоја	„	60
3. Син Стојиљко	„	40
„ „ Станко	„	38
„ „ Милојко	„	15
4. Снаха Цона	„	42
„ „ Злата	„	35

5.	Унук	Тодор	година	.	.	.	.	.	.	14
"	"	Бранко	"	.	.	.	.	.	.	6
"	"	Јевта	"	.	.	.	.	.	.	1
6.	Унука	Каравиљка	"	.	.	.	.	.	.	16
"	"	Радојка	"	.	.	.	.	.	.	12
"	"	Магдагена	"	.	.	.	.	.	.	5
"	"	Магдалена	"	.	.	.	.	.	.	5
"	"	Стојанка	"	.	.	.	.	.	.	2
										<hr/>
										15

Б. Кућа умрлог брата Спасиног.

1.	Мати,	удова	Ранђелија	година	.	.	.	.	.	90
2.	Син	Лепоје	"	"	.	.	.	.	.	55
"	"	Рајко	"	"	.	.	.	.	.	50
3.	Снаха	Дмитра	"	"	.	.	.	.	.	20
"	"	Милана	"	"	.	.	.	.	.	45
4.	Кћи	Латинка	"	"	.	.	.	.	.	20
"	"	Стана	"	"	.	.	.	.	.	16
"	"	Стојанка	"	"	.	.	.	.	.	10
5.	Унук	Видан	"	"	.	.	.	.	.	30
"	"	Анђелко	"	"	.	.	.	.	.	28
"	"	Радојко	"	"	.	.	.	.	.	22
"	"	Дина	"	"	.	.	.	.	.	18
"	"	Игњат	"	"	.	.	.	.	.	16
"	"	Милан	"	"	.	.	.	.	.	13
"	"	Ђирко	"	"	.	.	.	.	.	8
6.	Снаха	од унука	Стана	"	.	.	.	.	.	30
"	"	"	Цона	"	.	.	.	.	.	25
"	"	"	Јаника	"	.	.	.	.	.	22
"	"	"	Радојка	"	.	.	.	.	.	16
7.	Праунук	Бранко	"	"	.	.	.	.	.	6
"	"	Мијалко	"	"	.	.	.	.	.	4
"	"	Сима	"	"	.	.	.	.	.	1
										<hr/>
										22

В. Три куће тројице браће Спасине.

1.	Отац	Стаменко	година	.	.	.	.	.	.	80
"	"	Дина	"	.	.	.	.	.	.	65
"	"	Ђока	"	.	.	.	.	.	.	60
2.	Мати	Краљица	"	.	.	.	.	.	.	80

2.	Мати	Марија	годпна	.	.	.	.	.	.	.	.	60
"	"	Станија	"	.	.	.	.	.	.	.	.	55
3.	Син	Искрен	"	.	.	.	.	.	.	.	.	30
"	"	Цветко	"	.	.	.	.	.	.	.	.	25
"	"	Марко	"	.	.	.	.	.	.	.	.	24
"	"	Јован	"	.	.	.	.	.	.	.	.	23
"	"	Златко	"	.	.	.	.	.	.	.	.	21
4.	Снаха	Тодора	"	.	.	.	.	.	.	.	.	30
"	"	Јерина	"	.	.	.	.	.	.	.	.	26
"	"	Станка	"	.	.	.	.	.	.	.	.	26
"	"	Грлица	"	.	.	.	.	.	.	.	.	21
"	"	Велика	"	.	.	.	.	.	.	.	.	20
5.	Кћи	Јелица	"	.	.	.	.	.	.	.	.	20
"	"	Румена	"	.	.	.	.	.	.	.	.	16
6.	Унук	Никола	"	.	.	.	.	.	.	.	.	8
"	"	Таса	"	.	.	.	.	.	.	.	.	7
7.	Унуке	Стојана	"	.	.	.	.	.	.	.	.	4
"	"	Јована	"	.	.	.	.	.	.	.	.	3
"	"	Софија	"	.	.	.	.	.	.	.	.	3
"	"	Расинка	"	.	.	.	.	.	.	.	.	1
"	"	Селена	"	.	.	.	.	.	.	.	.	1
											25	

* * *

Сасвим је неосновано мишљење као да напредовању наших задруга под Турцима, бехе узрок оскудица правне безбедности услед невољног политичког стања. Признамо ли да ова тврдња стоји у начелу, долазимо до погрешног закључка : да јачање наших породица настаје истом од времена нашег робовања ; док међутим знамо по историји да су Срби живели у великим задругама као слободни још у предисторијском времену племенског живота, и доцније под жупанима. Факат је, да се задруга као конзервативна установа понавнише одржава у срединама где су облици државне управе у примитивном стању, и у том погледу турска царевина таква каква је, остаје још задуго гајилица наше задружности.¹

¹ Наш статистичар г. В. Јакшић тврди противно : да су се задруге одржавале у Србији у пуној снази докле није било безбедности за имања и личног, докле су цветала хајдуковања и разувдане турске чете вршиле без казне свакојака насиља, што се лакше могло према инкосним породицама (Држав. Србије III. 1869. 101).

Иза ових навода долази јасан закључак: да у несигурном правном стању ваља тражити узрока не цветању по растуру наших задруга, у колико се то дешавало под Турцима уз ратове, који у опште највише утичу на расељавање народа. Да докажемо овим примерима:

1. О нашем првом устанку, негде на источној граници побуњене Србије, живела је у задрузи угледна по имањини и достојању породица пок. *Милана Властића* — њих петоро синова са својом чељади под управом најстаријег брата *Недељка*. Браћа беху сложна и договорна. Што но реч: „ни цару дужни ни себи ружни“, живели су они на прадедовској баштини у сваком обиљу. Њихове жеље нису прелазиле међу обичних скромних жеља сеоских да је родна година, и на дому да су чељад здрава и задовољна; а живећи у љубави са суседима и мештанима мрзили су само непријатеље крсту и српском имену — Арнауте и Турке. Немио један догађај помери домаћи мир, и раскопа за навек ову задружну кућу. Једном, на сами дан Божића млађи брат њихов *Неша* пође у поље к стоци, и на путу убије зеца. У повратку присретне га једна четица Арнаута, како је упамћено њих петнаест; навали да му отме зеца но он се не даваше и зато га убију. Нека девојка из околине јави овај догађај Недељку, који са осталом тројицом браће похита месту злочина па трагом за Арнаутима. Ноћ беше већ у недобу, кад стигоше до места где су се Арнаути склонили. Ватра је пуцкарала на огњишту и обасјаваше и најмањи кутак, па се лепо могаше видети где је ко од распрћених Арнаута. Неопажени привуку Властићи на кутња врата голему кладу да спрече излазак, а за тим кроз просеке и пукотине опале слошки из пушака неколико пута, и побију Арнауте. Оста жив и здрав само један једини, јер срећом беше сишао у поток. Браћа покају брата, но због турске власти и арнаутске освете не смедну и даље остати на старој баштини. Потоваре чељад и пртљаге и пребегну у Србију. Да их Турци како не пронађу, растану се на самој граници, и прену на све стране куд који тако, да један за другог више не знаде. Старешина задруге Недељко и жена му пусте се у Шумадију, и после дугог путуцања од немила до недрага, настане се у Селевцу Смедеревској Јасеници, ту се окућаре и изроде децу *Станоја* и *Маринка*. Станоје у породу добије синове *Живка*, *Ивана* и *Милију*; а Маринко *Вићентија* и *Стевана*. У своје време по-

жени се и ова момчад, и тако се Недељкова породица раз-
 грана толико, да их у Селевцу има подвојено у четири куће.
 О осталим пребеглим Властићима дуго времена не знаде се
 ништа. Једном, пре петнаест и више година, унук Недељков
 Живан, намери се на вашару у Хасан-Пашиној Паланци на
 једног сељака из Багрдана у округу јагодинском, који се та-
 кође презиваше „Властић“ Које по овом ретком презимену
 и заједничкој слави св. Димитрију, које по приповетци о зecu
 као узроку сеобе из старог завичаја, увере се намерници да
 су потомци разбегле браће, и тим путем дозна Живан, да од
 њихових Властића има и у Багрдану 6. а у Мокром Лугу
 у округу београдском 4 одељене куће. Пре петнаестине година,
 једна дакле кућа Милана Властића заметла је за нешто јаче
 од 60 година, 14 засебних породица, које су нам само познате,
 а можда их има још непронађених.

2. Исто доба, пред бегство *Светог Краља* у Враћевшницу,
 калуђери манастира Студенице пређу у новопазарску нахију
 да купе *писаницу* за *Светог Краља*, и у селу Домишевину
 близу Вучитрна попишу неку стоку. Кмет села Ђорђе Спа-
 сојевић одреди људе да крену стоку у Студеницу, но у путу
 дочекају их на заседама Арнаути и отму стоку заједно са
 коњима и кобилама што носаху друге дарове. Сумњајући да
 је ствар намештена, калуђери позову Ђорђа у Студеницу,
 да се закуне на *Светом Краљу* како о овој отмици не зна
 ништа но он као невин не хте доћи, и зато старешина мана-
 стира бади проклетство на њ', породицу му, и на цело село.
 Тад Ђорђе дигне село да траже похару, и побију и поплъач-
 кају многе Арнауते. На то окони Арнаути ускоче у Доми-
 шевину, село понале и опљачкају, и одведу много робље.
 Ђорђе са својом чељадн избегне из села, и тумарајући по
 околини наиђе на неке арнаутске коње, похвата их и догони
 у Студеницу, но калуђери опет не хтедну скинути проклетства
 без дарова и остале стоке. Старац Спасоје, Ђорђев отац, са
 осталим синовима остану и даље у Домишевину, и кроз дуги
 низ година породица им се јако умножи тако, да их данас
 има преко 80 кућа *слободних* т. ј. на својој властитој балгтини.
 Несмејући да се врати у Домишевину, Ђорђе са својом че-
 љади пређе у Крушевачки пашалук, и умре негде на Копао-
 нику око 1822 год. Његова удова Божица преуда се у Оса-
 ницу за Лазу Пазарца терзију и одведе собом најмлађег сина
 Петра, кога очух усини. Остали њихови синови разиђу се

по оконим селима. Михаило оде у Омалницу, где сад има пет његових кућа. Спасоје и Арсеније населе се у Почеквини, и данас њихова породица броји на 10 кућа. Једна ћерка њихова уда се у Вучитрну за неког трговца а друга за Марка свештеника у Приштини, који се доцније пресели у Крушевац, и по смрти остави две кћери једну удату за Димитрија Бркића а другу за Аксентија Ђинића трговца из Крушевца.¹

3. У селу Биљачу, више Враће у Моравици, до рата 1877-8. године живела је у задрузи јака и сложна породица осморо браће Алексића названа „Осмаци“. За време примирја између нас и Турака, пребегну на нашу страну старешина задруге Недељко и један од млађе браће, но ипак прелазаху тајно демаркациону линију одржавајући везу са браћом. Турци једном ухвате млађег брата и притворе га. Кад то чује Недељко пређе границу, ухвати једног Турчина и на очима обеју стража изтуче га, питајући где му је брат; а за тим га пусти уз поруку да му се брат ослободи, јер ће зло проћи сваки Турчин само кад му падне шака. Беше то јунак човек међу браћом која су позната као велики непријатељи Турака и Арнаута, и зато Турци одмах ослободе притворена им брата. По утврђеном миру браћа „Осмаци“ нехтевши да остану под Турцима, пређу на нашу страну. Овом сеобом поремећено стање, ускоро је изазвало деобу њихове задруге. Чух да се разиђоше куд који. Читах у бр. 131 „Српских Новина“ од 1880. год. како враћанска општина обзнањујући пореске главе што тумарнуше пре разреза данка, помиње осем осталих „Станка Осмака“ и „Димитрија Станковића Осмака“.

* * *

И поред доказане неспособности за извођење државних рефорама а нарочито у питањима финансијским, Турска је, нема сумње, и у најстарије доба имала приближно тачних података о популацији своје царевине, и о материјалној снази њеној. Одређивање порезе вршено је истина примитивним путем, али њена наплата ишла је сигурно по годишњим пописним списковима, који су под именом „харачки тевтери“

¹ Моје изводно саопштење по белешци коју ми је ставио на употребу о генеалогји своје породице бив. крушевачки учитељ пок. Павле Паварац, коме је Борђев син Петар рођени дед.

вођени брижљиво, чему налазимо потврде у Видаковића и других.¹ У појединим пашалуцима најпре је ударана пореза на кнежине као најшире административне области, после на села као саставне делове кнежина, а за тим на појединце као становнике села. Ван сумње је, да су податци турског законарства о нашим задругама као даначним јединицама далеко пространији, него што их ми данас можемо да саопштимо по познатим изворима. Зна се на пр. да Турци имадоше тачних података о феуду и приватним баптинама; да су у Цариграду држали списак кућа у царевини, које беху дужне да кулуче; да су издавани нарочити берати за ослобођење појединих од ових или оних дажбина зато, што извршиваху друге дужности према земљи и султану. Ипак, и поред свеколике оскудице у доказима да је под Турцима вођен нарочити рачун и о стању српског народа, ми имамо већ података: да је турска управа са финансијских обзира правила разлике између инокосне породице и задруге, недајући груписање појединих породица у задругу онде, где се то чини у намери да се оштети државна каса Тако у ферману Султана Мустафе III од 13. Септембра 1766 читамо следеће наређење:

„Ако који од хришћана узажеле да живе у задрузи, и изаберу једно лице за старешину васколике своје породице или задруге, било то у времену збира мирије или пре тога, не треба сметати њиховој жељи само ако се тим не смањују приходи које они плаћају“.²

Томе слично наређење налазимо и доцније у султанском берату од Септембра 1855. о правима и дужностима цариградског патријарха Кирила (под чију власт потпадају и патријаршије Пећка и Охридска) као што видимо из следећег исписа:

„Ако се који од раје, у времену кад се за државу наплаћује пореза, сакупе у једну кућу са својом родбином и породицом, под изговором да сви састављају само један димњак — кућу, — хтејући да се користе тим, што је у берату записано: *„толико ће се плаћати од једне куће“*, то се неће дозволити, ако је од штете по државне приходе“.

¹ Гласник 30. стр. 92. О каквоћи порезе, начину разрезивања и обавези плаћања, види интересантне податке у „Мемоарима проте М. Ненадовића стр. 30“.

² Јастребов. Податци за Историју српске цркве.

³ Гласник 9. стр. 239.

Није тешко погодити тенденцију ових наређења, којима се ни мало не смета опстанку задруге, ако је она доиста природна заједница неподељених сродника. Да избегну плаћање засебних дажбина, јемачно су поједине одељене породице привидно улазиле у задругу издајући се за једну кућу и један „димњак“, а то опет даде повода државној власти да обрати пажњу на овакве злоупотребе, непризнајући тако састављеним задругама државоуправни ослонац у финансијским законима. У осталом једну од оваквих одредаба може да нам прикаже и Душанов Законик у свом чл. 49. којим наређује да инокосник одговара својој оделитој дужности у случају кад остане на једном „огњишту“ са оцем или браћом, а међу тим је од њих одељен хлебом и имањем.

Као угледна чињеница у привредном значају, и бројно и морално јака у политичком обзиру, српска задруга налазила је заштите и поштовања код турских власти. И у самом невољном стању, ослањајући се на множину своје чељади, она беше довољно снажна да се одупре насиљу, долазило оно ма с које стране. То нам приказује следећа народна песма :

„Стари Јањо, Новобрђанине!
Људи кажу многу чељад имаш?“

„Имам пашо, Бог ми ју је дао
Двеста коса на косидбу. иде
Башка оно што је друга чељад!“

„Стари Јањо, Новобрђанине!
Људи кажу много говед имаш?“

Имам пашо, Бог ми ју је дао
Сто рала ми на орање иду
А паштину нисам ни бројао!“

„Стари Јањо, Новобрђанине!
Људи кажу много коња имаш?“

„Имам пашо, Бог ми их је дао
Триста коња под кирију иду
Јергелане нисам ни бројао!“

„Стари Јањо, Новобрђанине!
Људи кажу многу стоку имаш?“

„Имам пашо Бог ми ју је дао
Пет хиљада у бачију иду,
Јаловине нисам ни бројао!“

„Стари Јање, Новобрђанине!
Људи кажу много пара имаш?“

„Имам пашо Бог ми их је дао
Триста кеса све жути дукати
Беле паре нисам ни бројао!“

„Стари Јањо Новобрђанине,
Стоку једи благо да делимо!“

„Ако тражиш за Бога једнога
Ја ти дајем колико ти драго,
Ако хоћеш силом да ми узмеш,
Двеста сабаљ' на кукови имам
Триста пушак о клин окачених!“

Тако велике и јаке српске задруге, беху у стању да припреме земљишта народним устанцима 1804. и 1815. год. и на бојно поље да изведу јунаке какав беше *Бирчанин Илија*, испод Медведника, о ком по народној песми један од дахија 1804. год. вели ово:

„Кудгод иде све хрхата јаше,
А кад нама порезу донесе,
Под оружјем на диван изађе,
Десну руку на јатаган мете
А лијевом порезу додаје:
„Мехмед ага ево ти порезе
Сиротиња те је поздравила
Више теби давати не може!“
Ја порезу започнем бројати
А он на ме очима стријеља:
„Мехмед-ага зар ћеш је бројати?
Та ја сам је једном избројао!“
А ја више бројати не смијем,
Већ порезу украј себе бацим,
Једва чекам да се скине биједа
Он је паша, а ја сам субаша!“

Данашњи „Бирчановићи“ у Ваљеву и у ваљевској Подгорини, јесу потомци задруге овог Бирчанин Илије из села Суходаћа под Медведником.

¹ Ова песма, у колико ми је познато, штампана је уз неке бугарске први пут у „Колп“ 1847. књ. V. по рђавом препису Срезањевскога, који је чуо у Лесковцу. Ја је прибележих у Нишу 1880. од једног устапа са Копаоника. Као чиста српска умотворина поникла је, нема сумње, у околини Новог Брда, за које је место и везана опеваним догађајем. Без намере да оцењујем њену историјску вредност, пуштам је од речи до речи са жељом, да је наш историк И. Руварац не превиди у даљем свом раду око прибирања података ва *Јању Кангакузеновића Новобрђанина*, кога са 2 брата и 8 синова по речима наших летописаца умори султан Мехмед 1477 (Гласник XLVII стр. 198).

4

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. ГРАД: ПСИХОБИОГРАФИЈА ЦАРА ДУШАНА
Александар Мисојчић
Београд: Zepster Book World, 2021.
2. АЛТЕРНАТИВНА ИСТОРИЈА СРБИЈЕ:
ПРОШИРЕНО И ДОПУЊЕНО ИЗДАЊЕ СА МАПАМА
Предраг Марковић; Чедомир Антић
Београд: Лагуна, 2021.
3. У ТАЈНОЈ СЛУЖБИ МАРИЈЕ АНТОАНЕТЕ:
СЛУЧАЈ ДИ БАРИЈЕВЕ
Фредерик Ленорман
Београд: Вулкан издаваштво, 2021.
4. АХИЛОВА ПЕСМА
Мадлин Милер
Београд: Лагуна, 2021.
5. АПИСОВ АПОСТОЛ
Славиша Павловић
Београд: Лагуна, 2021.
6. ПЕДЕСЕТ ИДЕЈА КОЈЕ БИ СТВАРНО ТРЕБАЛО ДА ЗНАТЕ:
КЊИЖЕВНОСТ
Џон Садерленд
Београд: Лагуна, 2021.
7. АКО ДУГО ГЛЕДАШ У ПОНОР: ДИЈАЛОГ О ПРАЗНИНИ
Енес Халиловић
Београд: Лагуна, 2021.
8. АУСТРИЈАНКА
Зоран Милекић
Београд: Лагуна, 2021.
9. БАЈКА НАД БАЈКАМА. ДВА ЦАРА
Ненад Гајић
Београд: Лагуна, 2021.
10. БАЈКА НАД БАЈКАМА. СЕНКА У ТАМИ
Ненад Гајић
Београд: Лагуна, 2021.
11. БАЛАДА ДЕКАДЕНТА
Марко Браковић
Београд: Лагуна, 2021.

12. БЕЛЕШКЕ ЈЕДНЕ АНЕ: ХРОНИКА У ДВАДЕСЕТ ШЕСТ ГЛАВА
Момо Капор
Београд: Лагуна, 2021.
13. БЕЛЕЖНИЦА НЕИЗГОВОРЕНОГ
Клер Пули
Београд: Лагуна, 2021.
14. БОМБОНИ ОД МЕДА
Милана Влаовић
Београд: Лагуна, 2021.
15. ЧАСОВНИЧАРЕВА КЋИ
Кејт Мортон
Београд: Лагуна, 2021.
16. ЧОВЕК ИЗ НЕХАТА
Горан Гоцић
Београд: Лагуна, 2021.
17. ДА ЈЕ БОЉЕ, НЕ БИ ВАЉАЛО
Бојан Љубеновић
Београд: Лагуна, 2021.
18. ДЕЈЗИ ЦОУНС И ШЕСТОРКА
Тејлор Џенкинс Рид
Београд: Лагуна, 2021.
19. ДИОРОВА ТАЈНА
Наташа Лестер
Београд: Лагуна, 2021.
20. ДИВА: МАРИЈА КАЛАС:
НАЈВЕЋА ПЕВАЧИЦА СВОГ ДОБА И ЊЕНА ЉУБАВНА ДРАМА
Мишел Марли
Београд: Лагуна, 2021.
21. ДИВЉИ МЕД
Сара Паборн
Београд: Лагуна, 2020.
22. ЂУРЂЕВИМ СТОПАМА
Љиљана Шарац
Београд: Лагуна, 2021.

23. ЦЕНИС: ЊЕН ЖИВОТ И МУЗИКА
Холи Џорџ-Ворен
Београд: Лагуна, 2020.
24. ЕЛИЗИНА ТАЈНА: АУШВИЦ: ПЛАЋЕНА ЛЈУБАВ
Доминик В. Ретингер
Београд: Лагуна, 2021.
25. ФИРЕНТИНСКИ ДУБЛЕТ: СФУМАТО
Горан Скробоња; Иван Нешић
Београд: Лагуна, 2020.
26. ФИРЕНТИНСКИ ДУБЛЕТ: КЈАРОСКУРО
Горан Скробоња; Иван Нешић
Београд: Лагуна, 2021.

ПРЕПОРУЧУЈЕМО

1. Олга Токарчук: **БИЗАРНЕ ПРИЧЕ** / Београд: Службени гласник, 2020.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/0e903c14-41e9-4280-85bb-222bcd4b0379/БИЗАРНЕ-ПРИЧЕ-.aspx>

Последње објављено дело добитнице Нобелове награде за 2018, збирка од десет приповедака, чији је заједнички именитељ фасцинација чудноватошћу која се обично доводи у везу с рубним просторима и лиминалним стањима. Као и у својим претходним књигама, Олга Токарчук нам поставља питања која нас избацују из комфора, подсећа нас на то да се свет човеку мигољи, измиче му, да све мање имамо контроле над својим постигнућима, да се у данашњим друштвима демократија неопазиче претвара у диктатуру, и да су улоге које преузимамо на себе полуге социјалних конструката. Добро познате старе хришћанске идеје износи у новом руху, а реконституисану човекову везу с природом нуди у трансхуманистичкој визији драговољног оживотињавања. Ово нису само приче о клонирању, усамљености и немогућности да схватимо себе и свој положај у утврђеним друштвеним улогама; свака прича је по једна ишчашена визура која подстиче потребу да дамо свету некакав смисао у метафизичком устројству. Типично за све књиге Токарчук: доводи у питање аксиоме зато да би померене границе отварале изненађујуће видике, и да би потреба за превазилажењем ограничења прорадила као ментална нужда. Јер уметност и постоји зато да би провоцирала оно на шта се бојимо и да помислимо.

2. Регина Шер: **БОГ СТАНУЈЕ У ВЕДИНГУ** / Београд: Службени гласник, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/eec44d48-3a00-4df5-902d-1fb22251ba05/-БОГ-СТАНУЈЕ-У-ВЕДИНГУ.aspx>

Литерарни споменик једном времену од ауторке награђеног романа *Боровица!*

У некадашњем црвеном Ведингу, сиромашном крају Берлина, у Утрехтер штрасе налази се оронула зграда. Током своје бурне историје била је уточиште многим губитницима, изопштенима, изданима и прогоњенима који су тражили своје парче среће. Сви ликови су судбински повезани. Лео, Јеврејин који се после седамдесет година враћа из Израела у Немачку, иако то никада није желео. Његова унука Нира, заљубљена у Амира, који је у Берлину отворио ресторан брзе хране у којем продаје фалафел. Лајла, Синткиња која уопште није знала да су ту некада живели њени преци, и најзад Гертруд, која је 1944. пронашла Леа и његовог друга Манфреда у њиховом скровишту на тавану, али их није издала.

Приповедачки тон је веома упечатљив, садржајан и снажан, али никада није морализаторски, а поготово није патетичан. За читаоце без предрасуда ова књига је непроцењиви дар.

3. Ђорђе Д. Сибиновић: **ПЛАЧ МАЧКЕ БОЖИЈЕ: БАЈКА** / Београд: Службени гласник, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/a503f62e-cf29-495b-ad83-a7dbaee1268a/ПЛАЧ-МАЧКЕ-БОЖИЈЕ.aspx>

Црно није боја, већ одсуство светла. Живот није стање, већ вечито трагање. Лаж није вештина неговорења истине, већ одсуство смисла. Мрак биоскопских дворана није контраст неопходан за светле филмске слике, већ подсећање на наше личне таме. Они који мисле другачије или су наивни, или су кукавице. Колико год да је филм донео светлих слика у наше животе, толико нам је показао колико су нам таме блиске. Ово је књига о томе. О тмини која је требало да засветли на биоскопском платну, али је још јаче сијала у судбини другог човека, која је постала усуд писца и редитеља. О ожиљцима који остају

када нас напусти неко драг, о оним резovima када нам није јасно да ли смо животни јунаци неке филмске роле или покушавамо да будемо филмски јунаци сопственог живота. Нема јасне границе, само нас бол подсећа да филм који је постао живот никада неће бити снимљен.

Награда „Липље” за савремено стваралаштво на Међународном сајму књиге Бањалука 2021.

4. Станислав Краков: **КРИЛА** / Београд: Службени гласник; Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 2020.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/3f322f92-acd2-4e2a-a770-a8ed9828952d/КРИЛА.aspx>

Крила у наслову Краковљевог романа, поред опасности и брзине, јасан су фигуративни знак катарзичног узнесења и изненадне смрти главног јунака, али и осталих јунака. Јунаци овога романа су људи осуђени на смрт. Војник код Станислава Кракова често постаје пристојан аутомат. Ово је прича о страху, радости и смрти, која се сваког часа може изненадно појавити. Крила јесу архетипски знак модерног доба. Значење им је слобода, покрет, узнесење, узлет маште, жеђ за далеким и недокучивим просторима духа, односно покушај да се превазиђе људска спутаност, тачније везаност за земљу и да се из просечности уздигне мисао слободног човека.

5. Станислав Краков: **ЦРВЕНИ ПЈЕРО И ДРУГЕ ПРОЗЕ** / Београд: Службени гласник; Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/6f8117fc-e732-4861-b9ea-a1773886a31c/ЦРВЕНИ-ПЈЕРО-И-ДРУГЕ-ПРОЗЕ.aspx>

„На жалост модерне српске приповедачке уметности Краковљеве новеле *Црвени пјеро* нису објављене у раним двадесетим годинама XX века, нити је то аутор учинио за свога живота. Наравно, у поратним годинама (после 1945. па надаље) у контексту српске књижевности та манифестација је била немогућа због пишчеве биографије: у току Другог светског рата био је један од најближих сарадника генерала Милана Недића на многим осетљивим задацима. Овдашње објављивање приповедачке целине *Црвени пјеро* сасвим сигурно зрачи својом изразитом модерношћу и ова необична књижевна чињеница сведочи нам о једном авангардном пројекту који је препуштен заборава, а био

је утемељен на оновременим најмодернијим тенденцијама европске прозне уметности.

Ово издање Краковљевих прича разликује се по структури књиге као целине: док су у првом издању приче поређане по хронолошком принципу композиција овог издања организована је у неколико тематских сегмената који се у неким елементима додирују. Свему су додати текстови из сегмента *...И друге прозе*".

Гојко Тешић

6. Станислав Краков: **КРОЗ БУРУ** / Београд: Службени гласник; Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/0d9cc491-723d-4df3-af27-c6b7a54e723f/КРОЗ-БУРУ.aspx>

Романтичну и сентиментално-поучну историју о смислу и сврси хероизма и ратничког карактера, о моралној поуци у време великог расула и посрнућа који рат и опасност изазивају, Краков је поставио између одбране отаџбине и чулног уживања. И једно и друго, и борба и наслада, подстичу чула, али и једно и друго траже неки простор остварења који превазилази хоризонт узбуђења. Кроз буру зато хоће да обнови лик аутентичне љубави уместо олаке потраге за еротским задовољењем. Роман истиче смисао ратничког става у односу на позадински иморализам. Одговорност према отаџбини у рату је постављена изнад сваког личног разлога. То даје историјску димензију разлици у карактеризацији плотског и љубавног, страсти и романсе. Да нема сенке смрти и пропасти државе, прича би била сентиментална, овако је ствар обрнута: на подлози једног сентименталног подухвата види се шта значи фриволност, а шта су одговорност и част.

7. Емануел Бов: **АРМАН** / Београд: Службени гласник, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/3226698f-64ec-4c67-87a4-7fe323a8cb78/АРМАН.aspx>

„Емануел Бов је један од ретких писаца у ком не видим ни позу ни задње мисли. Њему је успело да у писању сачува ведру невештост а да не изазове

сажаљење, већ ону вишеслојну мисаону ганутост какву можемо да очекујемо само од великих писаца. Ето шта је за мене Бов: кришом велики писац.”

Бојан Савић Остојић

„Више од било кога другог, Емануел Бов има осећај за дирљиви детаљ.”

Самјуел Бекет

8. Мухарем Баздуљ: **КАО И ЈУЧЕР** / Београд: Службени гласник, 2020.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/a15c7842-4f8c-425a-a738-68eaa7914874/КАО-И-ЈУЧЕР-.aspx>

Текстови сабрани у новој књизи Мухарема Баздуља представљају још један доказ његовог публицистичког умећа. И на помне пратиоце ауторовог рада, који су барем неке од ових списа извесно имали прилику да прочитају, као и на оне друге, који су у Баздуљев опус слабије упућени, ова збирка, посматрана као целина, неће моћи да не остави утисак, понекад горак због тема које се обрађују, понекад пријатан због начина на који су те теме обрађене. Јер „као и јучер”, ничега новог нема под капом небеском, а као и сутра, све може да буде ново ако буде на нов начин посматрано.

9. Мухарем Баздуљ: **ТРАНЗИТ, КОМЕТА, ПОМРАЧЕЊЕ** / Београд: Службени гласник, 2021.

Преузето са сајта:

<http://www.slglasnik.com/гласник-препоручује/транзит-комета-помрачење>

„Четрнаест година након првог, сарајевско-загребачког издања, дванаест година иза првог српског, после превода на немачки (*Transit. Komet. Eklipse*, Seifert Verlag, Wien, 2011) и енглески (*Transit Comet Eclipse*, Dalkey Archive Press, Victoria, Texas, 2018), суптилна и лирски симболична прозна књига Мухарема Баздуља *Транзит, Комета, Помрачење* поново је пред српским читаоцима. На пола пута између новелистичког циклуса и романа, овај триптих у којем се преплићу историјска метафикција о путовању Руђера Бошковића по европском истоку, потресна и реалистична прича из савременог живота те постмодернистичка аутофикција о писању, с проласком времена потврђује се

као дело трајне вредности. Баздуљ има храбрости да својим телескопом гледа даље него већина писаца.”

Цесика Секуира

„На Баздуљев интелектуални свет снажно утичу најбољи (западни) писци и филозофи, ова проза га приближава узорима који имају за циљ осветљавање европског мрака.”

Френк Ридел

„Понудивши три врло различите новеле, не повезавши их превише очигледно, но такође и не представљајући их као три засебне приче, Баздуљ је креирао интригантну и велико уметничко дело.”

Михаел Ортхофер

10. Милош Јевтић: **ПРЕПЛИТАЊА: РАЗГОВОРИ СА ЈУГОСЛОВЕНСКИМ СТВАРАОЦИМА** / Београд: Службени гласник, 2020.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/f106efdf-6c04-4156-a7be-537ba7c04fc1/ПРЕПЛИТАЊА.aspx>

Разговори са југословенским ствараоцима: Мирослав Крлежа, Михаило Лалић, Мирко Рачки, Изет Сарајлић, Александар Флакер, Ранко Маринковић, Блаже Конески, Едо Муртић, Цирил Космач, Милан Ђурчинов, Добриша Цесарић, Војо Станић, Јаков Готовац и Драгутин Вукотић.

5

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА ПЕРИОД СЕПТЕМБАР–ОКТОБАР 2022. ГОДИНЕ**

1. РЕКА СА ЧЕТИРИ УШЋА
Синиша Ковачевић
Београд: Ave Serbia, 2021.
2. ЖИВОТ БЕЗ КРПЕЉА
Ведрана Рудан
Београд: Лагуна, 2019.
3. ТЕСЛА, ПОРТРЕТ МЕЂУ МАСКАМА
Владимир Пиштало
Зрењанин: Агора, 2008.
4. ИСТАНБУЛ: УСПОМЕНЕ И ГРАД
Орхан Памук
Београд: Геопоетика, 2010.
5. ДАНИ НАПУШТЕНОСТИ
Елена Феранте
Београд: Booka, 2018.
6. СЕРОТОНИН
Мишел Уелбек
Београд: Booka, 2019.
7. ВЛАДАРИ ИЗ СЕНКЕ
Дејан Лучић
Београд: Лагуна, 2012.
8. СЛОВЕНСКА МИТОЛОГИЈА:
БОГОВИ, ДЕМОНОЛОГИЈА, МИТСКА МЕСТА,
МАГИЈСКИ РИТУАЛИ
Дејан Гајић
Београд: Лагуна, 2018.
9. ПРОФЕСОРОВА ТАШНА
Хироми Каваками
Београд: Booka, 2021.
10. СМРТ И ЊЕНИ ХИРОВИ
Жозе Сарамаго
Београд: Лагуна, 2011.

Главни и одговорни уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
(smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs)

Технички уредници: Јелена Васиљевић, организатор пријема и евиденције
захтева корисника
Јелена Катана, документалиста за електронске каталоге
и библиотечку базу података

Сарадници: Смиљана Павков, документалиста система базе података
Гордан Горунковић, оператер за системе базе података
Лепосава Милановић, документалиста за израду документационог
фонда
Радмила Тубин Михајловић, организатор пријема и евиденције
захтева корисника
Дејан Станојловић, оператер припреме података

Лектор: Смиља Богдановић
Коректор: Јелена Васиљевић

Компјутерска обрада: Одељење за информационо-документационе и библиотечке
послове

Техничка подршка: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22–26